

ΤΑ ΦΥΛΛΑ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - Ρόλοι των δύο φύλων, σχέσεις, κοινωνικά στερεότυπα, κοινωνικές συνθήκες που καθορίζουν την ταυτότητα των δύο φύλων.

Κοινωνικό πλαίσιο: Αντρικό φύλο (σύζυγος, αδελφός, γιός, ή πατέρας).

Η παλαιότερη τάση στη λογοτεχνία ήταν να παρουσιάζει το αντρικό φύλο ανώτερο από το γυναικείο. Ένας άντρας έπρεπε να είναι σεβαστός από όλους, να του δίνεται η κατάλληλη προσοχή και περιποίηση και να υπάρχει υποταγή στις αποφάσεις του. Όλα αυτά έπρεπε να τηρούνται, καθότι αυτός ήταν ο ισχυρός ένεκα της ψυχικής και σωματικής του δύναμης και επομένως προσέφερε ασφάλεια και προστασία στα πρόσωπα που βρίσκονταν κοντά του. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τα αγόρια να είναι πιο επιθυμητά από τα κορίτσια σύμφωνα με το νόμο των κοινωνικών ανισοτήτων της εποχής.

Κοινωνικό πλαίσιο: Γυναικείο φύλο(σύζυγος, αδελφή, κόρη ή μητέρα).

Εκείνα τα χρόνια η γυναίκα κατείχε κατώτερη θέση σε σχέση με έναν άντρα. Αυτό συνέβαινε επειδή ήταν κοινωνικά κατώτερη, σύμφωνα με τις αντιλήψεις της εποχής. Για παράδειγμα δεν είχε ίσες ευκαιρίες, ήταν κοινωνικά περιθωριοποιημένη και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μην έχει ισότιμη αντιμετώπιση με το αντρικό φύλο αλλά ο ουσιαστικός της ρόλος να περιορίζεται στην ευθύνη του νοικοκυριού και στην ανατροφή των παιδιών.

Ιστορικό πλαίσιο:

Οι κοινωνικές ανισότητες δεν καθορίζονταν μόνο από το φύλο αλλά και από την οικονομική κατάσταση και τη δύναμη της εξουσίας, την αστικοποίηση, την αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης, την εμφάνιση των κοινωνικών τάξεων ως αποτέλεσμα πλουτισμού.

Μονογονεϊκή οικογένεια

Ως μονογονεϊκή, ορίζεται η οικογένεια που αποτελείται από έναν γονέα, ο οποίος δεν ζει ως ζευγάρι με κάποιον άλλο «σύντροφο» και ο οποίος έχει αναλάβει την ανατροφή ενός τουλάχιστον παιδιού. Στο παρελθόν το φαινόμενο ήταν πιο συχνό, αλλά συνέβαινε για διαφορετικούς λόγους. Οι πρόωροι θάνατοι των γονιών από πολέμους, φυσικές καταστροφές και ασθένειες, αλλά και η μετανάστευση για πολιτικούς και οικονομικούς λόγους, είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μεγάλου αριθμού οικογενειών όπου η μητέρα μεγάλωνε μόνη ένα ή περισσότερα παιδιά. Καινούργιος ωστόσο είναι ο όρος «μονογονεϊκή οικογένεια» και φυσικά οι αιτίες δημιουργίας της. Η κοινωνική απελευθέρωση της γυναίκας, καθώς και η εντονότερη παρουσία της στην αγορά εργασίας, άλλαξαν για πάντα τη μορφή της παραδοσιακής οικογένειας (όπου ο πατέρας -ως προστάτης της οικογένειας- ηγείται και λαμβάνει τις αποφάσεις) Στις μέρες μας πολλά ζευγάρια συζούν χωρίς γάμο, πολλές γυναίκες αποφασίζουν να μην κάνουν παιδιά, πολλές αποφασίζουν να κρατήσουν και να μεγαλώσουν μόνες τους παιδιά και, φυσικά, πολλά ζευγάρια χωρίζουν και τα παιδιά μένουν με τον ένα γονέα. Στο παρελθόν όταν μιλάγαμε για οικογένεια με έναν γονιό αναφερόμασταν στις μητέρες που μεγάλωναν μόνες τους παιδιά λόγω της απουσίας πατέρα, εξαιτίας θανάτου, μετανάστευσης ή εγκατάλειψης.

Τα προβλήματα των παιδιών από μονογονεϊκές οικογένειες και πώς αντιμετωπίζονται.

Η έκθεση των παιδιών τόσο κατά τη διάρκεια της σχολικής ηλικίας όσο και κατά την περίοδο της εφηβείας σε περιβάλλον όπου απουσιάζει η σταθερότητα, ο σεβασμός και η ηρεμία λόγω των τεταμένων σχέσεων ανάμεσα στους γονείς, σχετίζεται με την εμφάνιση συναισθηματικών προβλημάτων, αντικοινωνικής συμπεριφοράς, κακής απόδοσης στο σχολείο, δυσκολίας δημιουργίας σχέσεων, κατάθλιψης, εμμονών και φοβιών.

Οπτική γωνία μέσω της οποίας κατασκευάζεται το στερεότυπο του φύλου.

Με τον όρο οπτική γωνία εννοούμε την σκοπιά από την οποία γίνεται η αφήγηση. Η εναλλαγή της οπτικής γωνίας, δηλαδή η αφήγηση μέσα από τα μάτια τότε του ενός και τότε του άλλου ήρωα του έργου, επιτρέπει τη δημιουργία της «ειρωνικής αποστασιοποίησης» δηλαδή της απόστασης ανάμεσα στον αφηγητή και τα πρόσωπα του έργου και άρα και του αναγνώστη από τα πρόσωπα αυτά. Επισημαίνουμε ότι η οπτική γωνία

καθορίζει τον χαρακτήρα του διηγήματος και δίνει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στο στερεότυπο του φύλου, του ρόλου ή γενικότερα του πορτρέτου που παρουσιάζεται ως χαρακτήρας σε ένα έργο.

Ψυχολογία και Λογοτεχνία

Η σχέση γονέων και παιδιών είναι ένας δεσμός διαρκούς αλληλεπίδρασης, που «επεμβαίνει» στον ψυχισμό του παιδιού και διαμορφώνει πρότυπα και συμπεριφορές. Μόνο που η «λεπτή γραμμή» ανάμεσα στη προσωπικότητα των γονιών και την αγάπη τους προς το παιδί, ποτέ της δεν υπήρξε διαχωριστική.

Στερεότυπα και συμπεριφορές

Πολύ σημαντικό κεφάλαιο στην ανάπτυξη του παιδιού είναι αναμφισβήτητη η προβολή των προτύπων, αλλά και τα στερεότυπα κάθε οικογένειας σχετικά με τους ρόλους, τις σχέσεις και τις συμπεριφορές που υιοθετούμε, εξηγούν οι ψυχολόγοι. Οι γονείς – και ιδιαίτερα η μητέρα, αν είναι εκείνη που περνάει περισσότερο χρόνο με το παιδί – είναι αυτοί που θα διδάξουν πρώτοι στο παιδί τη συμπεριφορά σε σχέση με το φύλο του, τη θέση του σε μία ομάδα και στην οικογένεια, την επαφή με τους στόχους και τις επιθυμίες του. Το ευτυχές είναι ότι κανείς πλέον δεν ενστερνίζεται την άποψη που κάποιοι υποστήριζαν παλιότερα, ότι οι γονείς δεν θα πρέπει να εκδηλώνουν την αγάπη τους έντονα ή να ανταποκρίνονται άμεσα στα καλέσματα και τις επιθυμίες των παιδιών τους για να μην τα κακομάθουν. Ο ρόλος τους όμως, πρέπει να είναι υποστηρικτικός και όχι υπερπροστατευτικός. Το παιδί χρειάζεται την αγάπη τους για να νιώθει ασφαλές και αποδεκτό. Η υπερπροστασία δρα πιεστικά και καταπνίγει την αυτονομία και τη δημιουργική εξέλιξη του παιδιού, με συνεπακόλουθο την αντιδραστικότητα ή την πλήρη παθητικότητα του.

Ο ρόλος της μητέρας

Η σχέση παιδιού και μητέρας είναι πρωταρχικής σημασίας, καθώς ξεκινά με βάση το βιολογικό «δέσιμο» που αναπτύσσεται μεταξύ τους κατά τη περίοδο της κύησης. «Η αλληλεπίδραση που υφίσταται ανάμεσα στο παιδί και τη μητέρα στη διάρκεια της εγκυμοσύνης, επισφραγίζει το γεγονός ότι η ψυχολογική σχέση τους ξεκινάει πολύ πιο πριν από κάθε άλλη σχέση που το παιδί θα αναπτύξει στο μέλλον», τονίζει η ειδικός. Επομένως η προσωπικότητα της μητέρας παίζει καθοριστικό ρόλο για τη μετέπειτα εξέλιξη του παιδιού. «Ιδιαίτερα σημαντική, είναι από πλευράς της μητέρας, η γνώση των δικών της ορίων, όσο αφορά στην επαφή της με το παιδί, καθώς και με τις υπόλοιπες σχέσεις της. Οι γονείς είναι αυτοί που θα διδάξουν πρώτοι στο παιδί τη συμπεριφορά σε σχέση με το φύλο του, τη θέση του σε μια ομάδα και στην οικογένεια, την επαφή με τους στόχους και τις επιθυμίες του. Μέσα από την αντίληψη αυτή και το παιδί με τη σειρά του θα μπορέσει να αποκτήσει επίγνωση της δικής του θέσης στην οικογένεια και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον».

Η σημασία του πατέρα

Σύμφωνα με τους ειδικούς ο ρόλος του πατέρα, αν και ξεκινάει λίγο αργότερα από αυτόν της μητέρας, είναι εξίσου καθοριστικός για το παιδί. «Είναι εκείνος που, μετά το πρώτο διάστημα της ζωής του παιδιού, θα προστατεύσει τα όρια της οικογένειας, διευκολύνοντας σταδιακά την ανεξαρτησία και τον αυτοπροσδιορισμό των δύο άλλων μελών (μητέρας και παιδιού), που το προηγούμενο διάστημα καταλύθηκε λόγω των αυξημένων βιολογικών και συναισθηματικών αναγκών, που καλείται να καλύψει η μητέρα». Αν αυτό δεν γίνει έγκαιρα και ομαλά, τότε ο ρόλος της γυναίκας -και κατά συνέπεια η σχέση της με το παιδί- μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες για το ίδιο, αλλά και για ολόκληρο το σύστημα της οικογένειας.

Ποιος «ευθύνεται»;

Σχεδόν όλοι οι ειδικοί συμφωνούν πως, για τα προβλήματα που εμφανίζονται στο παιδί, δεν ευθύνεται η δυσλειτουργική σχέση μητέρας – παιδιού, ή πατέρα – παιδιού. Αίτιο αποτελεί, η συναλλαγή και η αλληλεπίδραση πατέρα-μητέρας, που ορίζουν την οικογενειακή ατμόσφαιρα και το αν αυτή θα είναι τελικά λειτουργική ή όχι. «Αν οι ενδοψυχικές σχέσεις των γονέων είναι ανώριμες και παθολογικές, το πιθανότερο είναι ότι θα δημιουργήσουν μία κακή οικογενειακή ατμόσφαιρα. Αυτό μεταφράζεται σε συχνές συγκρούσεις, όπου τα παιδιά συνειδητά ή ασυνείδητα χρησιμοποιούνται ως όπλα εναντίον του συντρόφου, ή ως «αντικείμενα» για την ικανοποίηση ανεκπλήρωτων συναισθηματικών αναγκών». Οι επιπτώσεις από αυτή την

«πάλη» είναι σοβαρές και προκαλούν τραύματα στις ψυχές των παιδιών, που δύσκολα «αποχωρίζονται» και στην ενήλικη ζωή τους. Η ευθύνη απέναντι στον ψυχισμό των παιδιών προϋποθέτει σεβασμό στην αξιοπρέπεια τους και ουσιαστική επαφή με τα αισθήματα εντός μας. Αυτό δρα επιδιορθωτικά σε ενδεχόμενα λάθη και ισορροπεί τις σχέσεις μεταξύ των μελών μιας οικογένειας.

ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να αναγνωριστούν τα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής και της μοντέρνας ποίησης και να διακριθούν τα ποιήματα σε παραδοσιακά και μοντέρνα με βάση αυτά τα χαρακτηριστικά.

Μπορούμε να τα διαιρέσουμε σε δύο κατηγορίες 1) εξωτερικά-μορφικά και 2) εσωτερικά.

Χαρακτηριστικά της ανανέωσης που παρατηρείται στους εκφραστικούς τρόπους της νεότερης ποίησης είναι:

1. ο ελεύθερος στίχος,
2. η χρήση του λεξιλογίου της καθημερινής ομιλίας,
3. η κατάργηση:
 - α) της λογικής αλληλουχίας του ποιήματος,
 - β) του μέτρου,
 - γ) της ομοιοκαταληξίας,
 - δ) της ομοιομορφίας ως προς τον αριθμό των στίχων,
 - ε) της διαίρεσης του ποιήματος σε στροφές με βάση αυστηρούς κανόνες δόμησης.

Βασικό γνώρισμα της ποίησης του μοντερνισμού είναι η διάλυση της μορφής και η διάθεση για πειραματισμό. Ο ελεύθερος στίχος εξοστρακίζει το μέτρο και την ομοιοκαταληξία· οι γραμματικοί και οι συντακτικοί κανόνες παραβιάζονται· οι προτάσεις γίνονται αποσπασματικές και ελλειπτικές, τα σημεία στίξης καταργούνται. Τα διακοσμητικά στοιχεία και η φροντίδα για το «ωραίο ύφος» εγκαταλείπονται και συχνά επιλέγονται στοιχεία που ως τότε θεωρούνταν αντιποιητικά. Οι τολμηρές μεταφορές και οι απροσδόκητοι και ετερόκλητοι συνδυασμοί λέξεων κυριαρχούν· οι εικόνες ή οι ελεύθεροι συνειρμοί αφθονούν, ιδίως στην υπερρεαλιστική ποίηση. Η ποιητική γλώσσα γίνεται συμβολική, ελλειπτική, υπαινικτική, πολύσημη, ενώ αδιαφορεί για τις συμβάσεις και την ανάγκη κατανόησης.

Η θραύση —συχνά η ολοκληρωτική άρνηση— της παραδοσιακής μορφής, σε συνδυασμό με την έντονη επιρροή της ψυχανάλυσης σε πολλούς ποιητές, απελευθερώνει την καταλυτική λειτουργία της φαντασίας και του ονείρου, υποδηλώνοντας την κατάρρευση της λογικής συνοχής του κόσμου.

2. Να εντοπιστούν οι πιο «ποιητικές» και οι πιο «καθημερινές» λέξεις στα ποιήματα και να τοποθετηθούν σε πίνακα με δύο ή περισσότερες στήλες.

3. Να εντοπίσουν λυρικά ή δραματικά στοιχεία στα ποιήματα.

Τα λυρικά στοιχεία ενός ποιήματος είναι αφενός η πρόθεση έκφρασης προσωπικών συναισθημάτων και αφετέρου τα στοιχεία μορφής του ποιήματος που ενισχύουν τη μουσική του διάσταση (μέτρο, ρυθμός, ομοιοκαταληξίες, ποιητικές λέξεις, λυρικές εικόνες). Ο λυρισμός περιλαμβάνει έντονο το στοιχείο της συναισθηματικής φόρτισης και εκφράζει την εσωτερική ζωή και τον ψυχισμό του δημιουργού, σε σχέση βέβαια με τους άλλους και την κοινωνική ζωή γενικότερα.

Τα δραματικά στοιχεία του ποιήματος ταυτίζονται με ό,τι αποκαλούμε θεατρικότητα. Η θεατρικότητα στην ποίηση επιτυγχάνεται με τους διαλόγους μεταξύ των προσώπων ή με την αποστροφή του ποιητή σε κάποιο πρόσωπο του ποιήματος, με την κινητικότητα των ηρώων αλλά και με τη γενικότερη σκηνοθεσία που δημιουργεί ο ποιητής. Διακρίνουμε, δηλαδή, στα ποιήματα μια σκηνοθετική οργάνωση του χώρου και των προσώπων, σα να παρακολουθούμε μια θεατρική παράσταση, βλέπουμε τα πρόσωπα να μιλούν και να κινούνται και αποκτάμε έτσι την αίσθηση πως γινόμαστε θεατές της δράσης των προσώπων του ποιήματος. Δραματικά στοιχεία είναι:

- Η παρουσίαση του χώρου στον οποίο διαδραματίζονται τα γεγονότα π.χ. η αίθουσα με τον κήπο.
- Η παρουσίαση των προσώπων που έχουν να υπηρετήσουν ένα συγκεκριμένο ρόλο.
- Οι κινήσεις των προσώπων
- Οι διάλογοι των προσώπων ή έστω οι ομιλίες των προσώπων
- Η συνολική αίσθηση που δημιουργείται με όλα αυτά τα στοιχεία ότι παρακολουθούμε μια θεατρική

4. Να τα καταταχθούν σε μια σειρά από το πιο παραδοσιακό ως το πιο υπερρεαλιστικό και, ενδεχομένως, να ανιχνευτεί το λογοτεχνικό κίνημα στο οποίο εντάσσεται το καθένα.

19 ^{ος} - αρχές 20 ^{ου} αι.		20 ^{ος} αιώνας	
Επτανησιακή σχολή 1821 - 1880	Νέα Αθηναϊκή σχολή (1880-1930)	Μεσοπολεμική λογοτεχνία (1930 - 1949) τέλος εμφυλίου	Μεταπολεμικοί ποιητές (1950 - σήμερα) (Σεφέρης, Ρίτσος, Ελύτης, Εγγονόπουλος, Εμπειρίκος συνεχίζουν να γράφουν)
Σολωμός επίκεντρο, Νεοκλασικισμός: τον γνώρισαν οι Επτανήσιοι μέσω της Ιταλίας, ζητά τη σαφήνεια, τη λιτότητα, την απλότητα και την περιεκτικότητα στην έκφραση, την άρτια επεξεργασία της μορφής του ποιήματος, επιδιώκοντας την καθαρότητα που συναντά κανείς στην αρχαιοελληνική τέχνη Ρομαντισμός: 1830-80 Εμφανίστηκε στην Ευρώπη στα τέλη 18^{ου} αι. και αρχές 19^{ου} αι. Κυριάρχησε και στην ελληνική ποίηση για 50 χρόνια. Θέματα: φύση, θρησκεία, έρωτας, θάνατος. Κυριαρχία του συναισθήματος, της φαντασίας, και του απόλυτου, του συγκινησιακού και του ιδανικού. Οδηγείται στο παράδοξο, το μυστηριώδες, το υπερφυσικό. Διάχυτη μελαγχολική διάθεση, απαισιοδοξία, νοσταλγία. Έντονες εικόνες, υποβλητικά σκηνικά.	• επιρροή από τον Παρνασσισμό (Γαλλία 19^{ος} αι. Σημασία στην ακρίβεια της έκφρασης και στη λεπτομέρεια. Ρυθμικοί, μετρικοί και στιχουργικοί μετρικοί κανόνες. Θέματα από τη μυθολογία και τον αρχαίο πολιτισμό. Απουσία συναισθήματος, πάθους ή έντασης. Κ. Παλαμάς, <u>Παπαδιαμάντης</u>, <u>Βιζυηνός</u> κ.ά. • σταδιακή είσοδος στο συμβολισμό ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ: 1900 Μουσικότητα, υποβλητικότητα, υπαινικτικότητα, τα πράγματα σύμβολα ψυχικών κατάστάσεων. Ελεύθερος στίχος. • ιδιαίτερες ποιητικές φυσιογνωμίες: του <u>Κ. Καβάφη</u>, Αγγ. Σικελιανού και Κ. Βάρναλη που άρχισαν να αποδομούν τα βασικά μοτίβα της παραδοσιακής ποίησης και να «συνομιλούν» με τον μοντερνισμό.	• Νεορομαντισμός, νεοσυμβολισμός. 1920-30 • Γ. Σεφέρης: με τη «Στροφή» 1931 καθιερώνεται ως εισηγητής της μοντερνιστικής ποίησης στην Ελλάδα (μοντερνισμός: Πλήρη αποδέσμευση από παραδοσιακό στίχο: διάλυση της παραδοσιακής μορφής, κατάργηση ομοιοκαταληξίας, απρόσμενοι συνδυασμοί λέξεων, υπαινικτική και πολύσημη χρήση της γλώσσας) • υπερρεαλισμός. Επιρροή από την ψυχανάλυση. Καταφυγή στη φαντασία, το όνειρο και το ασυνείδητο. Αυτόματη γραφή. Απόλυτη ελευθερία στο λεξιλόγιο και τη στιχουργική. Απρόσμενοι συνδυασμοί λέξεων - εντυπωσιακές εικόνες. <u>Μ. Σαχτούρης</u>	ΜΕΤΑΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ Πρώτη μεταπολεμική γενιά <u>Γ. Παυλόπουλος</u> (κοινωνική – πολιτική ποίηση) κοινωνικο-πολιτική ποίηση: έκφραση οργής ή χαμηλόφωνης διαμαρτυρίας για τα τραυματικά πολεμικά ή μετεμφυλιακά βιώματα. Δεύτερη μεταπολεμική γενιά <u>Κική Δημουλά</u>, <u>Γιώργος Ιωάννου</u> Υπαρξιακή ποίηση υπαρξιακές ανησυχίες, στοχασμοί για τους ανθρώπους, νοσταλγία για το παρελθόν. Μοναξιά, φθορά, θάνατος. Κ. Δημουλά κ.α Νεοϋπερρεαλιστές Μ. Σαχτούρης Γενιά του 1970 Βαγενάς Μ. Γκανάς Λιοντάκης Τζένη Μαστοράκη, Πούλιος Φωστιέρης, Η. Λάγιος, Π. Μπουκάλας κ.α (τάση φυγής από την πραγματικότητα Έρωτας. θάνατος) Χαρακτηριστικά συγκερασμός παλιών και νέων ρευμάτων. τάση φυγής από την πραγματικότητα. ΘΕΜΑΤΑ: Έρωτας, θάνατος